

JAN WIERTELAK (1900 - 1940?) – CHARAKTERYSTYKA DOROBKU NAUKOWEGO

Aleksander Dziurzyński

Instytut Chemicznej Technologii Drewna Akademii Rolniczej w Poznaniu

Scharakteryzowano dorobek naukowy prof. Jana Wiertelaka, organizatora Oddziału Chemii i Technologii Chemicznej Drewna w Uniwersytecie Poznańskim, jednego z pionierów polskiej nauki w tej dziedzinie. Podano spis 48 publikacji i referatów J. Wiertelaka z lat 1926 - 1939.

Mija 90 lat od urodzin prof. Jana Wiertelaka, organizatora Oddziału Chemii i Technologii Chemicznej Drewna w Zakładzie Chemii Ogólnej Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego, jednego z pionierów polskiej nauki w reprezentowanej dziedzinie. Jan Wiertelak był ceniony w kraju i za granicą. Prace jego imponują wnikliwością spojrzenia, jasnością wypowiedzi i rzetelnością przedstawianych wyników. Korespondowały z najnowszymi problemami poruszonymi w literaturze światowej.

Jan Wiertelak urodził się 1 stycznia 1900 r. w Łąkocinach koło Ostrowa Wlkp. [57]. Rodzice jego byli rolnikami [49]. W 1919 r. ukończył gimnazjum w Ostrowie Wlkp., a w 1924 r. studia chemiczne na Uniwersytecie Poznańskim. Pracę magisterską z zakresu chemii organicznej wykonał pod kierunkiem prof. A. Korczyńskiego. Następnie rozpoczął pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Chemii Ogólnej Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego [57].

W 1926 r. Jan Wiertelak uzyskał stopień naukowy doktora za pracę pt. „Elektroosmoza przez żele krzemionki” wykonaną pod kierunkiem prof. S. Glixellego [57, 58]. W badaniach tych opublikowanych w latach 1927 - 1928 stwierdzono, że potencjał elektrokinetyczny żelu krzemionki użytej jako diafragma maleje wraz ze

Jan Wiertelak w 1938 r.
(Z albumu rodzinnego, M. Borys)

wzrostem stężenia krzemionki [2, 4]. Wykazano też istnienie prostoliniowej zależności między potencjałem elektrokinetycznym a stężeniem soli nieorganicznej [3]. Wyniki te wykraczały poza obowiązującą teorię Helmholtza-Smoluchowskiego [4].

Z początkiem 1928 r. ukazał się artykuł z samodzielną częścią II Jana Wiertelaka, w którym opisał on wyodrębnienie betuliny w formie krystalicznej oraz identyfikację jakościową jej właściwości [6]. Latem 1928 r. z zasiłku Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Jan Wiertelak odbył podróż do południowej Francji. Zapoznał się tam z działalnością Institut du Pin w Bordeaux, kierunkami pozyskiwania i przerobu żywicy oraz nowymi tendencjami w przemyśle suchej destylacji drewna [7, 50]. W październiku 1928 r. jako stypendysta MWRiOP udał się do USA. Korzystając poza tym z pomocy materialnej Fundacji Kościuszkowskiej oraz Ministerstwa Rolnictwa USA przebywał przez okres 2 lat w Forest Products Laboratory w Madison, Wisconsin [50], gdzie prowadził badania pod kierunkiem prof. L. F. Hawleya. Z Hawleyem wykonał badania wpływu łagodnego ogrzewania drewna na jego skład chemiczny [11]. W badaniach tych wykazano, że ogrzewanie drewna w temperaturze 138°C powoduje wzrost wyników oznaczeń ligniny z 27,0 do 32,6% w drewnie jesionu i z 28,5 do 38,5% w drewnie świerka. Wzrost ten wyjaśniony został przemianami w hemicelulozach, zawyżającymi wyniki oznaczeń ligniny. Z pomocą dr. E. C. Sherrarda i E. Berlingera wykonał też badania nad hydroлизą drewna pod wpływem wody, 0,5- i 2,0-procentowego H_2SO_4 pod ciśnieniem 8,17 atm [12]. Osiągnięciem naukowym J. Wiertelaka podczas pobytu w Madison były badania składu chemicznego drewna sosny i jodły rozłożonych przez hubę sosnową (*Trametes pini*) i hubkę szorstką (*Polystictus hirsutus* Fr.) [13]. Badania te oparte były na nowoczesnej konwencji Falcka i Haaga z 1927 r., opierającej klasyfikację typów rozkładu drewna przez grzyby na zmianach jego składu chemicznego. W badaniach tych po raz pierwszy w świecie w sposób jednoznaczny zaklasyfikowano hubę sosnową (*T. pini*) do grzybów powodujących biały rozkład drewna.

W październiku 1930 r. Jan Wiertelak powrócił do kraju i w roku akademickim 1930/31 przystąpił do organizacji w Zakładzie Chemii Ogólnej, Oddziału Chemii i Technologii Chemicznej Drewna. Do tego celu udzielona została przez MWRiOP dotacja nadzwyczajna [50]. Od 1931 r. Jan Wiertelak prowadził w Zakładzie Chemii Ogólnej badania w zorganizowanym przez siebie Oddziale Chemii i Technologii Chemicznej Drewna. W badaniach tych uczestniczyli również studenci, którzy wykonywali tu swoje prace dyplomowe. W 1933 r. opublikowane zostały pierwsze wyniki tych badań [18, 19, 20]. Latem 1933 r. Jan Wiertelak odbył podróż do Anglii, gdzie zapoznał się z działalnością Forest Products Research Laboratory w Princes Risborough, Bucks. Wykonał tam wspólnie z W. G. Campbellem badania nad rozkładem drewna przez grzyb *Ustilina vulgaris* z grupy *Ascomycetes* [28]. W 1934 r. opublikował wyniki badań nad składem chemicznym i higroskopijnością celuloz [17]. W badaniach tych stwierdził m. in., że po ekstrakcji w gorącej wodzie lub mieszaninie etanol-benzen, a następnie po wysuszeniu w temp. 105°C, masa celulozy rośnie. Stwierdzenie to stało się podstawą oddzielnych badań nad adsorpcją cieczy organicznych przez celulozę [24].

W 1935 r. J. Wiertelak habilitował się na Wydziale Chemicznym Politechniki

Warszawskiej z zakresu chemii drewna [58]. W 1938 r. opublikował wyniki kilkunastu letnich badań dotyczących oznaczeń wilgotności drewna [35, 36]. W badaniach tych stwierdził, że podczas oznaczania wilgotności drewna metodą suszarkowo-wagową istotny wpływ na wyniki analiz chemicznych ma wilgotność początkowa suszonej próbki. Suszenie bardzo wilgotnych próbek drewna powoduje znaczne zmniejszenie się wyników oznaczeń pentozanów i celulozy. W związku z tym zaleca, aby wystrzegać się suszenia materiału wilgotnego bezpośrednio w temperaturze 105°C. Materiał taki należy wstępnie przesuszyć na powietrzu. Nie powinny wówczas występować zmiany składu chemicznego.

W 1938 r. opublikowane zostały też badania J. Wiertelaka i M. Dzierzgowskiego na temat wpływu czasu i temperatury na ilościowe oznaczenie ligniny metodą kwasu siarkowego [41]. Badania te były prowadzone równoległe z badaniami amerykańskimi, w wyniku których powstała standardowa metoda oznaczania ligniny Tappi T-13 m.

Na uwagę zasługują również postulaty Jana Wiertelaka dotyczące przemysłu celulozowo-papierniczego, opublikowane w latach 1937 - 1939 [34, 46]. W rozwoju tego przemysłu widział on możliwość redukcji bezrobocia i wzrostu stopy życiowej w Polsce. Dostrzegał też potrzebę stworzenia własnego, krajowego zaplecza naukowo-badawczego przemysłu celulozowo-papierniczego. W 1939 r. Jan Wiertelak zainicjował na łamach „Przeglądu Chemicznego” dyskusję nad prawidłowymi terminami językowymi w przemyśle celulozowym. W dyskusji tej argumentował m.in. aby stosowany termin „blonnik” zastąpić terminem „celuloza” [44, 45].

W działalności dydaktycznej Jan Wiertelak jako docent prowadził wykłady zlecone z przedmiotu „Technologia chemiczna drewna” na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego i na Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie [51]. Wykłady zlecone prowadził też z przedmiotu „Technologia chemiczna ogólna” na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego [51, 52, 55, 59]. Od 1936 r. w ramach wykładów zleconych był zastępcą profesora towaroznawstwa w Wyższej Szkole Handlowej [51]. W 1938 r. W.S.H. nadała mu tytuł profesora nadzwyczajnego [52, 53, 59]. W czerwcu 1939 r. wybrany został też prorektorem tej uczelni [52, 53, 62]. Był członkiem Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Był korespondentem „Chemical Abstracts”, gdzie w latach 1931 - 1938 umieścił około 700 streszczeń polskich prac naukowych [58].

W 1939 r. Jan Wiertelak oddał do druku obszerny podręcznik z chemii i chemicznej technologii drewna. Podręcznik ten jednak nie zdążył się ukazać i zaginął w czasie wojny [54]. Jan Wiertelak zaginął natomiast jako oficer Wojska Polskiego. Ostatnią wiadomość o sobie przesłał rodzinie dnia 8 marca 1940 r. z obozu jenieckiego oficerów polskich w Starobielsku [60, 61].

*

*

*

Dziękuję serdecznie Panu Kierownikowi Katedry Hydrotermicznej Obróbki i Modyfikacji Drewna prof. M. Ławniczakowi za inspirację do studiów nad dorobkiem naukowym prof. J. Wiertelaka. Szczególnie dziękuję za zapoznanie mnie z wybranymi dokumentami Archiwum Akademii Rolniczej w Poznaniu oraz skontaktowanie z rodziną Jana Wiertelaka.

PUBLIKACJE I REFERATY J. WIERTELAKA

1. Wiertelak J.: Elektroosmoza przez żele krzemionki. Referat na Posiedzeniu nr 51 Oddz. Pozn. PTCh, 10 grudn. 1926.
2. Glixelli S., Wiertelak J.: Das Elektrokinetische Potential des Kieselsäureregels I. Über den Einfluss der Struktur des Diaphragmas. Kolloid-Zeitschrift 1927, 43, 85 - 92.
3. Glixelli S., Wiertelak J.: Das Elektrokinetische Potential des Kieselsäureregels II. Über den Einfluss der Elektrolyte. Kolloid-Zeitschrift 1928, 45, 197 - 203.
4. Glixelli S., Wiertelak J.: Potencjał elektrokinetyczny krzemionki galaretowatej (Franc. Rés. Potentiel d'électrocinèse de silice gelatineuse). Roczniki Chemii 1928, 8, 10 - 21.
5. Wiertelak J.: O związkach helu z rtęcią. Referat na Posiedzeniu Oddz. Pozn. PTCh. Cyt. wg Roczników Chemii 1929, 9, X.
6. Stecki K., Ślusarz Z., Wiertelak J.: Studia nad brzozą czarną (*Betula obscura* Kot.) w Polsce cz. II. Wiertelak J.: Oznaczenie betuliny w korze brzozy czarnej (*Betula obscura* Kot.). (Germ. Zus.). Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych 1928, XIX, 37 - 40.
7. Wiertelak J.: O przemyśle leśnym w południowej Francji. Las Polski 1928, 11, 3 - 9.
8. Wiertelak J.: Report on the chemical composition of Southern Pine, disintegrated by a unknown agent. U.S. Forest Products Lab. Madison, Wisc. 1929 (niepublikowane). Cyt. wg Wiertelak, Schillak 1934.
9. Wiertelak J.: Wpływ sinizny spowodowanej przez grzyb *Ceratostommella* sp. na skład chemiczny drewna. 1930 (niepublikowane). Cyt. wg Wiertelak, Dominik 1936.
10. Wiertelak J.: The Chemical Composition of Wood of *Trichodendron aralioides*. Journ. of Forestry 1931, 24, 64.
11. Hawley L. F., Wiertelak J.: Effect of Mild Heat Treatments on the Chemical Composition of Wood. Refer. 79th Meeting of the American Chemical Society, Atlanta, Ga., April 7 - 11, 1930. (Germ. Zus. Cellulosechemie 1930, 11, 202). Referat na Posiedzeniu nr 74 Oddz. Pozn. PTCh, 7 listop. 1930. Industrial and Eng. Chem. 1931, 23, 184 - 190.
12. Wiertelak J.: Wpływ umiarkowanej hydrolizy na skład chemiczny drewna. Refer. na Konfer. Program Służby Leśnej Min. Roln. Stanów Zjedn., 30 kwietnia 1930. Referat na Posiedzeniu nr 75 Oddz. Pozn. PTCh, 5 grudnia 1930. Przemysł Chemiczny 1933, XVII, 1, 1 - 5.
13. Hawley L. F., Wiertelak J., Richards C. A.: The effect of decay caused by white rot fungi on the chemical composition of wood. Refer. 80th semi-annual Meeting of the American Chemical Society, Cincinnati, Ohio, Sept. 10, 1930. (Germ. Zus. Cellulose-chemie 1930, 11, 259). Wiertelak J.: Referat na Posiedzeniu nr 88 Oddz. Pozn. PTCh, 19 kwietnia 1932. Wiertelak J.: Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres - Serie B 1932, 1, 19 - 36.
14. Wiertelak J.: Przemysł Leśny Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Las Polski 1931, 2, 3 - 8.
15. Bray M. W., Wiertelak J.: Metody analizy chemicznej drewna i masy celulozowej stosowane w amerykańskim instytucie leśnym (Forest Products Laboratory) w Madison, Wisconsin (Germ. Zus.). Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych 1931, XXII, 203 - 232.
16. Wiertelak J.: Laboratorium Przetworów Leśnych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w Madison - Wisconsin (Eng. Summ.). Las Polski 1932, 6, 3 - 18.
17. Wiertelak J.: Chemiczne i fizyczne właściwości celuloz regenerowanych. Refer. III Zjazd Chemików Polskich we Lwowie, 25 czerwca 1933, (streszcz. Przemysł Chemiczny 1933, 17, 171). Publ. rozszerzona: Badania nad sztucznym jedwabiem I. Skład chemiczny i higroskopijność celuloz naturalnych i regenerowanych (Eng. Summ. Reserches on rayon I. The chemical composition and hygrosopicity of native and regenerated celluloses). Przemysł Chemiczny 1934, 18, 10 - 12: 648 - 658. Referat na Posiedzeniu nr 107 Oddz. Pozn. PTCh, 26 paźdz. 1934.
18. Wiertelak J., Charoński W.: Wpływ wilgoci na skład chemiczny drewna przy słabym ogrzewaniu. Refer. III Zjazd Chemików Polskich we Lwowie, 25 czerwca 1933.
19. Wiertelak J., Czarnecki J.: Nasycanie drewna olchowego parafiną i badanie jego odpor-

- ności na działanie kwasu siarkowego. Refer. XIV Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu, 13 września 1933. (streszcz. Przemysł Chemiczny 1933, 17, 289). Eng. publ: Paraffin-impregnated wood. Resistance to water and sulfuric acid solutions. Industrial and Eng. Chem. 1935, 27, 543.
20. Wiertelak J., Schillak R.: Analiza chemiczna drewna i jej doniosłość dla oceny tego surowca w przemyśle chemicznym. Refer. XIV Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu, 13 września 1933. (Prace I-go Polskiego Naukowego Zjazdu Leśniczego, Poznań 1935, t. 1, 574 - 583). Przemysł Chemiczny 1934, 3, 52 - 56. (Eng. Summ.).
  21. Wiertelak J.: Czy zakazy międzynarodowe zapobiegną stosowaniu gazów bojowych. Kwartalnik Chemiczny 1933, 3, 24 - 26.
  22. Wiertelak J.: W sprawie polskich publikacji naukowych. Przemysł Chemiczny 1934, 18, 4, 86 - 87.
  23. Wiertelak J.: Własności i przeróbka słomy lnianej. Archiwum Chemii i Farmacji 1934, II, 1, 27 - 41.
  24. Wiertelak J., Garbaczówna I.: Adsorpcja cieczy organicznych przez celulozy. Referat na Posiedzeniu nr 109 Oddz. Pozn. PTCh, 14 grudnia 1934. Eng. publ.: Adsorption of Organic Liquids by Cellulose Products. Industrial and Eng. Chem. Anal. Ed. 1935, 7, 110 - 111.
  25. Wiertelak J.: O oznaczaniu ligniny przez hydrolizę kwasem siarkowym towarzyszących jej węglowodanów. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych 1935, XXXV, 129 - 134.
  26. Wiertelak J.: Nowe drogi rozwoju w przemyśle suchej destylacji drewna. Prace I-go Polskiego Naukowego Zjazdu Leśniczego 1935, 567 - 573.
  27. Wiertelak J.: O pęcznieniu i kurczeniu się drewna. Technik (Katowice) 1935, VIII, 10, 325 - 335.
  28. Campbell W. G., Wiertelak J.: The Chemistry of the White Rots of Wood IV. The Effect on Wood Substance of *Ustilina vulgaris* Tul. Biochem. J. 1935, 29, 1318 - 1321.
  29. Wiertelak J. i in.: Studia syntetyczne nad celobiozą i celotriozą. Cyt. wg 50, 56.
  30. Wiertelak J. i in.: Nad naturą powiązań celulozy z ligniną. Cyt. wg 50, 56.
  31. Wiertelak J., Dominik T.: Ochrona drewna użytkowego przed gniciem I. Rozkład drewna przez grzyby (Germ. Zus: Über den Schutz des Nutzholzes vor Fäule I. Zersetzung des Holzes durch Pilze). Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych 1936, XXXVI, 369 - 394.
  32. Wiertelak J., Garbaczówna I.: Skład chemiczny drewna o nienormalnej budowie anatomicznej (Germ. Zus: Über die chemische Zusammensetzung abnormal gewachsenen Holzes). Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych 1936, XXXVI, 395 - 405.
  33. Wiertelak J.: Ochrona drewna użytkowego przed gniciem I. Rozkład drewna przez grzyby. Technik (Katowice) 1936, IX, 9, 253 - 262.
  34. Wiertelak J.: Surowce celulozowe w Polsce niewyżyskane lub niedoceniane. Refer. I Zjazd Inżynierów Chemików w Warszawie 3 maj 1937. Wyd. Lwów 1937, 20 str.
  35. Wiertelak J.: Über die Wirkung einer mässigen Hitzebehandlung auf die chemische Zusammensetzung des Holzes II. Einfluss der Feuchtigkeit. Der Papierfabrikant 1938. Cyt. wg Wiertelak, Rocz. Nauk Roln.-Leśn. 1938, XLV, 39 - 86, str. 70.
  36. Wiertelak J.: Oznaczanie zawartości wilgoci w materiałach drzewnych dla celów technicznych i handlowych. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych 1938, XLV, 39 - 86.
  37. Wiertelak J.: Drewno jako surowiec w przemyśle chemicznym. Przegląd Chemiczny 1938, 2, 7: 418 - 420.
  38. Wiertelak J.: Oznaczanie zawartości wilgoci w materiałach drzewnych. Przegląd metod normalnych. Przegląd Chemiczny 1938, 2, 10: 579 - 585.
  39. Wiertelak J.: Polska bibliografia chemiczna I. Druki objęte rocznikiem IX Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej w roku 1936. Roczniki Chemii 1938, 18, 131 - 138.
  40. Wiertelak J.: Polska bibliografia chemiczna II. Druki objęte rocznikiem X Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej w roku 1937. Roczniki Chemii 1938, 18, 185 - 193.

41. Wiertelak J., Dzierzgowski M.: Wpływ czasu i temperatury na ilościowe oznaczenie ligniny metodą kwasu siarkowego (Eng. Summ.). Refer. IV Zjazd Chemików Polskich w Wilnie, 2 lipca 1938. Przemysł Chemiczny 1939, 23, 227 - 234.
42. Wiertelak J.: Polska bibliografia chemiczna III. Druki objęte rocznikiem XI Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej a zarejestrowanych w Bibliotece Narodowej Józefa Piłsudskiego do dn. 30 lipca 1938 r. Roczniki Chemii 1938, 18, 279 - 287.
43. Wiertelak J.: Polska bibliografia chemiczna IV. Drugi objęty rocznikiem XI Urzędowego Wykazu Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej a zarejestrowanych w Bibliotece Narodowej Józefa Piłsudskiego od 31 lipca do 31 grudnia 1938 r. Roczniki Chemii 1939, 19, 289 - 296.
44. Wiertelak J.: W „Kąciku językowym”, terminy używane a nazwy prawidłowe. Przegląd Chemiczny 1939, 3, 1, 72 - 74.
45. Wiertelak J.: W „Kąciku językowym”, w sprawie nazw jedynie prawidłowych. Przegląd Chemiczny 1939, 3, 3: 253 - 254.
46. Wiertelak J.: Przemysł celulozowy jako zagadnienie możliwości surowcowych i podniesienia produkcji w Polsce. Refer. na Posiedzeniu Towarzystwa Wojskowo-Technicznego w Warszawie, 17 lutego 1939, wyd. Lwów 1939: 29. Przegląd Chemiczny 1939, 3, 4: 298 - 306.
47. Wiertelak J.: Drewno. Kalendarz Chemiczny 1939/40.
48. Wiertelak J.: α_1 -dwufenilodwuindolitometan (rękopis). Archiwum PAN w Poznaniu.

Praca wpłynęła do Redakcji w styczniu 1988 r.

LITERATURA

49. Borys M.: Informacje niepublikowane. Poznań 1987.
50. Glixelli S.: Sprawozdanie Zakładu Chemii Ogólnej Uniwersytetu Poznańskiego za lata 1919/20 - 1933/34. W: Sprawozdanie Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego za lata 1919/20 - 1933/34. Poznań 1934.
51. Glixelli S.: Wniosek Kierownika Zakładu Chemii Ogólnej prof. S. Glixellego: Do Rady Wydziału Rolniczo-Leśnego, Poznań 7 maja 1937. Archiwum Akademii Rolniczej w Poznaniu.
52. Kapitańczyk K.: Chemia (XIX - XX w.). W: Pr. zb. Nauka w Wielkopolsce. Poznań 1973, s. 1052.
53. Klanowski T.: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1945 - 1965. Seria: Prace z zakresu dziejów, Nr 3. Poznań 1965, s. 359.
54. Krzysik F.: Nauka o drewnie i jego przetworach. W: Pr. zb. Nauki Leśne w Polsce 1920 - 1970. Wyd. PAN 1977, s. 124.
55. Lewandowski A.: Chemia na Uniwersytecie Poznańskim (1919 - 1969). W: Pr. zb. Nauka w Wielkopolsce. Poznań 1973, s. 1205.
56. Matusiewicz E.: Główne kierunki i osiągnięcia w zakresie nauk rolniczych i leśnych. W: Pr. zb. Dzieje Akademickich Studiów Rolniczych i Leśnych w Wielkopolsce 1919 - 1969. Poznań 1970, s. 244.
57. Wiertelak J.: Życiorys. Poznań dn. 20 października 1928. Archiwum Akademii Rolniczej w Poznaniu.
58. Kronika Uniwersytetu Poznańskiego. Roczniki za lata od 1925/26 do 1937/38. Poznań.
59. Skład Osobowy Uniwersytetu Poznańskiego. Roczniki za lata od 1935/36 do 1938/39. Poznań.
60. Wiertelak J.: Poczłtówka ze Starobielska z dn. 8 marca 1940 r.
61. Lista katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk zaginiony w Rosji Sowieckiej. Wyd. „Gryf” Londyn 1982. Wyd. kraj. Agencja OMNIPRES i Polskie Towarzystwo Historyczne Warszawa 1989, str. 332.
62. Glixelli S.: Biografia prof. dr. Jana Wiertelaka. Archiwum PAN w Poznaniu.

ЯН ВЕРТЕЛЯК (1900 - 1940?) — ХАРАКТЕРИСТИКА НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

Проф. Ян Вертеляк является одним из пионеров польской науки в области химии и химической технологии древесины, пользующимся большим признанием в стране и за рубежом. Он родился 1 января 1900 г. в селе Лонкоцины возле Острува-Великопольского. В 1924 г. он окончил учёбу в Познанском университете в области органической химии, затем начал работать ассистентом на Кафедре общей химии Лесо-сельскохозяйственного факультета Познаньского университета. В 1926 г. получил учёную степень кандидата наук за диссертацию на тему: „Электроосмос через силикагель”, выполненную под руководством проф. С. Гликселли. В 1928 г. Я. Вертеляк ознакомился с деятельностью Institut du Pin в Бордо и с лесной промышленностью южной Франции, а затем 2 года пребывал на стипендии в Forest Products Laboratory в Мадисон, Висконсин, США. Под руководством проф. Л. Ф. Хаулея вёл там исследования изменений химического состава древесины, подвергнутой процессам награвания, гидролиза, а также разложения грибами.

С 1931 г. Я. Вертеляк вёл исследования на Кафедре общей химии Лесо-сельскохозяйственного факультета Познаньского университета в организованном собой Отделении химии и химической технологии древесины. В 1933 г. совершил поездку в Англию, где в Принсес Ризборо, Букс, вместе с В. Г. Кэмпбеллом провёл исследования над разложением древесины грибом из группы *Ascomycetes*. В 1935 г. получил степень доктора наук на Химическом факультете Варшавского политехнического института за исследования в области химии древесины.

К научным достижениям Я. Вертеляка в 1931 - 1939 гг. принадлежат исследования над: адсорбцией органических жидкостей целлюлозами, влиянием сушки древесины с разной влажностью на её химический состав, влиянием времени и температуры на результаты количественных обозначений лигнина. Во время II мировой войны Я. Вертеляк пропал как офицер Войска Польского.

В статье представлен список 48 трудов и докладов Я. Вертеляка.

JAN WIERTELAK (1900 - 1940?) — CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC WAY

Summary

Professor Jan Wiertelak was one of the pioneers of Polish science in chemistry and chemical technology of wood who enjoyed high opinion both in the country and abroad. He was born on 1 Jan. 1900 in the village of Łąkociny near Ostrów Wielkopolski. In 1924 he graduated from the University of Poznań in the field of Organic Chemistry. Then he began to work as an assistant in the Department of General Chemistry of the Faculty of Forestry and Agriculture of the Poznań University. In 1926 he received his Ph. D. for the dissertation "Electroosmosis on silica gels" written under Professor S. Glixelli. In 1928 Jan Wiertelak got acquainted with the work of the Institut du Pin in Bordeaux and with the forest industry in South France. Later he got a 2 year fellowship in the Forest Products Laboratory, Madison, Wisconsin, USA, where, under direction of Professor L. F. Hawley he was carrying out investigations into changes of chemical composition of wood in the processes of heat treatment, hydrolysis and decay by fungi.

Since 1931 Jan Wiertelak was carrying out research work in the Department of General Chemistry of the Faculty of Forestry and Agriculture at the University of Poznań, in its Section of Chemistry and Chemical Technology of Wood which he organized himself. In 1933 he travelled to England to Princes Risborough, Bucks, where, together with W. G. Campbell he carried out work on decay of wood by fungus from *Ascomycetes* group. In 1935 at the Chemical Faculty

of the Institute of Technology in Warsaw he was qualified for assistant-professorship in the field of wood chemistry.

Scientific achievements of Jan Wiertelak during the years 1931 - 1939 were investigations into adsorption of organic liquids by cellulose products, influence of drying of wood with various moisture content on its chemical composition, effect of time and temperature on the results of lignin determination. During the World War II Jan Wiertelak was killed as an officer of Polish Forces.

The list of publications and reports by Jan Wiertelak comprising 48 items is given in the paper.

Adres autora:

Dr inż. Aleksander Dziurzyński
Akademia Rolnicza w Poznaniu
Instytut Chemicznej Technologii Drewna
ul. Wojska Polskiego 38/42, 60-637 Poznań